

MUZEUL AUSTRIAC ÎN AER LIBER DIN STÜBING DE LÎNGĂ GRAZ

**Contribuții la problema „Fundarea
și organizarea” unui muzeu în aer liber**

Victor Herbert Pöttler

Problema muzeului în aer liber a fost amplu dezbătută, de aceea nu necesită aici o expunere sistematică. Pare totuși indicat să se precizeze caracterul particular legat de înființarea unui muzeu de acest fel.

În principal, și muzeul austriac în aer liber servește sferei de activitate a științei drept centru de cercetare și de conservare muzeală, dar aici un loc de frunte îl ocupă în mod firesc știința ce se ocupă cu studiul caselor și disciplinele specializate ale etnografiei. Clădirile reconstruite în aer liber au devenit un material ilustrativ indispensabil pentru generațiile viitoare de studenți. Mecanizarea și raționalizarea tot mai mare a agriculturii vor duce în scurt timp la dispariția din cadrul natural a tuturor vechilor construcții țărănești, importante pentru știință. Prin urmare, toți cei interesați de studiul caselor vor trebui, într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat, să-și stabilească locul de muncă la muzeul în aer liber. Dar și cei ce se ocupă cu studiul istoriei, a istoriei culturii și a științelor sociale, interesați să arunce o privire în lumea țărănească din trecut, își vor afla drumul spre noi. Mai cu seamă viitorii arhitecți și constructori au posibilitatea să se instruiască la muzeul în aer liber asupra creației din domeniul construcțiilor strămoșilor noștri țărani.

Problemei științifice i se alătură misiunea de ilustrare, care prin număr și volum devine tot mai evidentă. Ea se adresează în egală măsură atât elevilor, cât și adulților. O vizită la muzeu le va oferi celor dintii, în cadrul instruirii lor școlare și după o prealabilă pregătire corespunzătoare, o valoroasă completare și rememorare a cunoașterii geografiei patriei sau la studiul istoriei. Pentru cei din urmă, o plimbare pe teritoriul muzeului va constitui un adevărat eveniment instructiv. Vizitatorul muzeului poate decide liber cum și ce anume să vizioneze din multitudinea exponatelor muzeului, corespunzătoare interesului său. Conform principiului instruirii recreative, pentru vizitatorul muzeului plăcerilor unei plimbări le este adăugată posibilitatea unei priviri instructive în trecutul propriului său popor.

DAS ÖSTERREICHISCHE FREILICHTMUSEUM IN STÜBING BEI GRAZ

**Ein Beitrag zur Frage „Aufbau und Gestaltung”
eines Freilichtmuseums**

Victor Herbert Pöttler

Die Aufgabe eines Freilichtmuseums ist hinlänglich erörtert worden, und es bedarf daher hier keiner grundsätzlichen Darstellung. Indessen scheint es angezeigt, diese Aufgabe dem eigenständigen Charakter einer Gründung entsprechend zu präzisieren.

Primär dient auch das Österreichische Freilichtmuseum dem Bereich der Wissenschaft als Stätte der Forschung und musealen Bewahrung, wobei die Hauskunde und die sachkundlichen Disziplinen der Volkskunde naturgemäß eine Vorrangstellung einnehmen. Die unter freiem Himmel wiedererrichteten Bauwerke sind ein unersetzliches Anschauungsmaterial für die Lernenden künftiger Generationen geworden. Die zunehmende Technisierung und Rationalisierung der Landwirtschaft werden in kurzer Zeit alle alten, wissenschaftlich bedeutsamen bäuerlichen Bauten in freier Landschaft zum Verschwinden bringen. Wer immer sich also um ein Anliegen der Hausforschung bemüht, wird in absehbarer Zeit seine Werkstatt im Freilichtmuseum aufschlagen müssen. Aber auch die Studierenden der Geschichte, der Kulturgeschichte und der Sozialwissenschaften werden, soweit sie einen Einblick in die bäuerliche Welt der Vergangenheit suchen, den Weg zu uns finden. Im besonderen haben zukünftige Architekten und Baumeister im Freilichtmuseum Gelegenheit, sich mit dem Bauschaffen unserer bäuerlichen Vorfahren auseinanderzusetzen.

Der wissenschaftlichen Aufgabe schließt sich der an Zahl und Umfang wesentlich stärker sichtbar werdende bildnerische Auftrag an. Er wendet sich gleichermaßen an Schüler wie an Erwachsene. Ersteren wird ein Museumsbesuch im Rahmen ihrer Schulausbildung und nach gezielter Vorbereitung eine wertvolle Ergänzung und Belebung des Heimatkunde- oder Geschichtsunterrichtes bieten. Letzteren wird eine Wanderung durch das Museumsgelände zu einem echten Bildungserlebnis. Ohne Zwang entscheidet der Museumsbesucher, wie und was er aus der Vielzahl der Museumsobjekte, seinem persönlichen Interesse entsprechend, besichtigt. Nach dem Prinzip der erholsamen Belehrung verbindet sich dabei für den Museumsbesu-

După ce ideea muzeului în aer liber, lansată pe la sfîrșitul secolului al XIX-lea în Scandinavia, s-a răspîndit în toată Europa și mari muzee în aer liber au luat ființă în aproape toate țările europene, după cîteva eforturi zădărnice, în anul 1962 s-a reușit să se pună bazele unui muzeu în aer liber pentru întreaga Austrie. E drept că încă din anul 1908 s-au făcut încercări în direcția creării unui muzeu în aer liber, iar asemenea instituții regionale există sporadic începînd din anul 1952. Astfel, în anii 1951—1952 prima instituție regională de acest fel a luat ființă la Klagenfurt în Carintia prin strămutarea gospodăriei „Bodner“, amenajată ca muzeu în aer liber, iar în anul 1960 a urmat fundarea muzeului în aer liber al Carintiei din Maria Saal. În Austria de Sus a fost strămutată în anul 1960 o casă cu vatră deschisă pe terenul de la Mondsee, iar în anul 1964 a fost întemeiată „Asociația pentru muzeele în aer liber din Austria de Sus“, care și-a fixat drept țel înființarea cîtorva muzee regionale în aer liber, precum și conservarea gospodăriilor reprezentative din Austria de Sus. În anul 1967 a fost creat la Tatzmannsdorf, prin strămutarea cîtorva obiective mai importante pentru știința ce se ocupă cu studiul caselor, un muzeu regional în aer liber al Burgenlandului, iar actualmente landul Salzburg se ocupă cu pregătirea unui muzeu în aer liber al Salzburgului.

Muzeul austriac în aer liber de la Stübing a fost înființat cu intenția reunirii în el a construcțiilor din toate landurile Austriei într-o expunere unitară. Înființarea sa s-a făcut în baza unei asociații cu o epitropie, din care fac parte Bundul federal și toate landurile sale. Prin aceasta s-a obținut adeziunea la colaborare și responsabilitate solidară a tuturor instituțiilor competente din Austria. În afară de asta, fundarea muzeului fără participarea administrației de stat s-a putut face mai repede și mai dinamic. S-a proiectat strămutarea a circa 50—60 de obiective din toate regiunile Austriei pe teritoriul muzeului, care cuprinde aproximativ 40 ha. Pînă în prezent au putut fi adunate 32 construcții, dintre care 23 au și fost remontate pînă la sfîrșitul anului 1968.

În anul 1961, cînd am început să pregătesc organizarea muzeului austriac în aer liber, a trebuit să prezint mai întîi autorităților competente și publicului o schiță care să justifice intențiile noastre. Am studiat marile muzee în aer liber din Europa, spre a folosi experiența acestora în elaborarea proiectului meu. Dacă la sfîrșitul secolului trecut în Scandinavia s-a dezvoltat în principal tipul de muzeu-parc, unde peisajul să fie subordonat construcției, acum instituțiile mai recente, ca cele de

cher mit den Annehmlichkeiten einer Wanderung ein lehrreicher Einblick in die Vergangenheit des eigenen Volkes.

Nachdem sich die Idee des Freilichtmuseums seit dem Ende des 19. Jahrhunderts, ausgehend von Skandinavien, über ganz Europa verbreitet hatte, und nahezu in allen europäischen Ländern große nationale Freilichtmuseen entstanden waren, gelang es nach einigen vergeblichen Bemühungen, im Jahre 1962 ein Freilichtmuseum für ganz Österreich ins Leben zu rufen. Versuche in Richtung Freilichtmuseum sind in Österreich allerdings bis in das Jahr 1908 zurück zu verfolgen, und regionale Gründungen bestehen da und dort seit dem Jahre 1952. So wurde als erste regionale Gründung in den Jahren 1951/52 in Klagenfurt in Kärnten der „Bodnerhof“ übertragen und als Freilichtmuseum eingerichtet, und im Jahre 1960 erfolgte die Gründung des Kärntner Freilichtmuseums in Maria Saal. In Oberösterreich übertrug man 1960 ein Rauchhaus in den Ortsbereich von Mondsee und gründete im Jahre 1964 den „Verband für Oberösterreichische Freilichtmuseen“, der sich die Errichtung einiger regionaler Freilichtmuseen sowie die Erhaltung von Denkmälhöfen in Oberösterreich zur Aufgabe stellte. Im Jahre 1967 schuf man in Tatzmannsdorf durch die Übertragung einiger hauskundlich bedeutsamer Objekte ein regionales burgenländisches Freilichtmuseum, und das Land Salzburg ist zur Zeit mit der Planung eines regionalen salzburgischen Freilichtmuseums befaßt.

Das Österreichische Freilichtmuseum in Stübing wurde mit der Absicht gegründet, Bauten aus allen Bundesländern Österreichs zu einer geschlossenen Darstellung zu vereinigen. Die Gründung erfolgte auf der Basis eines Vereines mit einem Kuratorium, dem der Bund und alle Bundesländer angehören. Dadurch gelang es, alle kompetenten Stellen Österreichs für die Mitarbeit und Mitverantwortung zu gewinnen. Überdies konnte der Aufbau des Museums außerhalb der öffentlichen Verwaltung rascher und dynamischer vorangetrieben werden. Es ist geplant, rund 50 bis 60 Objekte aus allen Teilen Österreichs in das etwa 40 ha große Museums Gelände zu übertragen. Zweunddreißig Bauten konnten bisher eingeholt werden, wovon 23 bis zum Jahresende 1968 wieder aufgebaut worden sind.

Als ich im Jahre 1961 begann die Gründung des Österreichischen Freilichtmuseums vorzubereiten, galt es, den maßgeblichen Stellen und der Öffentlichkeit vorerst ein Konzept vorzulegen, das unser Vorhaben glaubwürdig machte. Ich studierte die großen Freilichtmuseen Europas, um die Erfahrungen dieser Institute für meine Planung nutzbar machen zu können. Hatte man in Skandinavien am Ende des vorigen Jahrhunderts im wesentlichen den Typus eines Parkmuseums entwickelt, bei dem die Landschaft dem Bauwerk untergeordnet wurde, so versuchten die jüngeren Gründungen, etwa in Bokrijk und Kommern, Baugruppen harmonisch in die Landschaft einzuordnen.

Bei der Mannigfaltigkeit der österreichischen Hauslandschaften erschien mir für uns keiner der

la Bokrijk și Kommern, au început să insereze în mod armonios ansamblurile de clădiri în cadrul peisajului.

Față de varietatea peisajelor naturale ce încadrează casele din Austria, nici una din soluțiile de mai sus nu mi s-au părut pe de-a-ntregul convenabilă. Trebuia rezolvată problema amplasării construcțiilor extrem de diverse din toată Austria pe o suprafață închisă. În această privință m-am strădui să obțin o concordanță cât se poate de perfectă între clădiri și peisajul natural al muzeului. Cum toate gospodăriile strămutate la muzeul austriac în aer liber provin din sate împrăștiate, concentrarea lor într-o așezare unitară era de la început exclusă; la fel și amenajarea unei piețe satești. În schimb era necesar ca gospodăriile să-l impresioneze pe privitor ca fiind individualități de sine stătătoare și să fie izolate pe cât posibil unele de altele. Lucrul acesta presupunea un teren în care să existe posibilitatea de a insera astfel clădirile în cadrul peisajului, încât ele să aibă cât mai puțină legătură între ele, iar în unele cazuri chiar deloc. Numai construcțiile ce proveneau din același peisaj inconjurător al casei sau din peisaje apropiate urmau să fie reunite în ansambluri de clădiri.

Vilceaua situată între Gsollner și Pfaffenkogel, aleasă drept teritoriu pentru muzeu, situată la vreo 15 km nord de Graz, oferea posibilități optime pentru realizarea proiectului meu. Un vast teren acoperit cu păduri și pajști, cu dealuri și cîmpii, a permis inserarea în teren a construcțiilor provenite de pe un teritoriu întins între lacul Neusiedler până la lacul Constanța, astfel ca ele să-l întâmpine pe vizitator bine încadrate de peisaj. Aici dificultatea a constat bineînțeles în faptul că o suprafață de circa 40 ha nu poate oferi toate variantele dorite ale peisajului. La amplasarea construcțiilor pe teritoriul muzeului puteau așadar fi dobândite în unele cazuri numai echivalențe aproximative față de peisajul original al exponatului. O particularitate a muzeului austriac în aer liber pare să fie aceea că exponatele au fost strămutate într-un peisaj natural lăsat neschimbat, reprezentînd deci aspectele unui peisaj de parcă, ceea ce a dus în multe cazuri la obținerea unei armonii optime între construcțiile țărănești și teritoriul muzeului.

La început în mod intenționat nu am elaborat un plan fix, deoarece la înființarea muzeului nostru în aer liber încă nu am putut ști care anume din piesele potrivite proiectului nostru ne vor fi accesibile. Chiar din motive de ordin financiar nu orice construcție pe care am fi dorit-o și care ar fi fost demnă de conservare putea fi trecută în proprie-

vorgegebenen Wege restlos gangbar. Es galt die Aufgabe zu bewältigen, aus allen Teilen Österreichs Bauwerke von eminenter Unterschiedlichkeit in ein geschlossenes Areal einzufügen. Ich strebte dabei einen möglichst starken Einklang zwischen den Baulichkeiten und der Landschaft des Museumsgeländes an. Da alle in das Österreichische Freilichtmuseum übertragenen Gehöfte aus der Streusiedlung stammen, war die Zusammenfassung zu einem geschlossenen Siedlungsgebiet von vornherein auszuschließen, desgleichen schied auch die Bildung von Dorfplätzen aus. Hingegen sollen die Gehöfte als Individualitäten für sich auf den Besucher wirken und voneinander möglichst isoliert sein. Dies setzte ein Gelände voraus, in dem die Möglichkeit bestand, die Gebäude so in die Landschaft einzuordnen, daß sie untereinander wenig, in manchen Fällen überhaupt keine Beziehung haben. Lediglich Bauten aus derselben oder aus einer benachbarten Hauslandschaft sollten zu Baugruppen zusammengefaßt werden.

Der zwischen dem Gsollner und dem Pfaffenkogel gelegene, als Museumsgelände ausersehene Talgraben, etwa 15 km in nördlicher Richtung von Graz entfernt, bot für meine Planung ein Optimum an Möglichkeiten. Ein unübersichtliches Areal mit Wald und Wiesenflächen, hügelig und eben, erlaubte es, die aus einem Raum vom Neusiedlersee bis zum Bodensee stammenden Bauten so in das Gelände einzufügen, daß sie dem Besucher in einer engen Verbindung zur Landschaft begegnen. Die Schwierigkeit bestand hier freilich darin, daß ein Areal von etwa 40 ha Größe nicht alle erwünschten landschaftlichen Möglichkeiten bieten kann. Daher konnten bei der Einordnung der Baulichkeiten in das Museumsgelände in manchen Fällen nur Annäherungswerte gegenüber der Stammlandschaft des Objektes erreicht werden. Dennoch scheint eine Besonderheit des Österreichischen Freilichtmuseums darin zu liegen, daß die Museumsobjekte in eine Landschaft verpflanzt wurden, die noch völlig naturbelassen ist, also nicht die Merkmale einer Parklandschaft aufweist, wodurch eben in vielen Fällen ein optimaler Einklang zwischen den bäuerlichen Bauwerken und dem Museumsgelände erzielt werden konnte.

Bei Beginn meiner Arbeit habe ich bewußt keine fertige Planung vorgelegt, da ich bei der Gründung unseres Freilichtmuseums noch nicht wissen konnte, welche geeigneten Objekte für unser Vorhaben erreichbar sein würden. Zumal schon aus finanziellen Gründen nicht jedes erwünschte und für eine museale Bewahrung würdige Bauwerk auch in den Besitz unseres Freilichtmuseums übernommen werden konnte. Außerdem wollte ich eine lebendige, elastische Planung, die es erlaubt, noch während des Museumsaufbaues die laufend gewonnenen Erfahrungen zu verwerten. Der anlässlich der Gründungsversammlung vorgelegte Plan hatte daher nur das grundsätzliche Konzept aufzuzeigen und beschränkte sich auf eine allgemein verständliche und ansprechende optische Information. Ich bin heute davon überzeugt, daß dieser Weg richtig war, und dadurch die gesamte Planung wachsen konnte,

tatea muzeului nostru în aer liber. Pe lângă asta, doream un plan viu, elastic, care să permită valorificarea experienței acumulate chiar în cursul amenajării muzeului. De aceea planul prezentat cu prilejul ședinței de constituire trebuia să arate numai conceptul de bază, și el s-a rezumat la o informare generală, ușoară de înțeles și atrăgătoare în aspectul său vizual. Astăzi sint convins că aceasta a fost calea cea justă și că proiectul a putut da roade, fără să fie încorsetat pe planșa de desen.

În afara găsirii obiectelor potrivite din toate regiunile Austriei, cea mai mare grijă mi-a produs-o inserarea construcțiilor în peisajul de pe teritoriul muzeului, mai cu seamă fiindcă-mi fixasem un țel înalt și năzuiam să găsesc soluții optime. În această privință am pornit de la premisa că constructorii vechilor castele și mănăstiri, dar și constructorii vechilor gospodării țărănești, la amplasarea clădirilor, cum s-ar putea numi inserarea construcțiilor în peisaj, n-au avut mijloace tehnice ajutătoare demne de menționare. Spre deosebire de tehnicienii moderni, care au învățat să-i impună peisajului cu ajutorul buldozerelor și screperelor celor mai grele o construcție elaborată de ei, țărani și vechii meșteri constructori și-au înălțat clădirile, inserându-le într-o ordine conștientă și chiar silită în conceptul dat al peisajului. De aceea vechile construcții sint inserate în peisaj în mod armonios și plăcut ochiului nostru, pe cînd unele din construcțiile moderne ne apar ca niște corpuri străine stînjenitoare. Din această cauză am încercat să urmez calea celor vechi, încercînd să dau prioritate peisajului la amplasarea exponatelor. Lucrul acesta a impus bineînțeles o analizare cumpănită și stăruitoare a acestei probleme. Mărturisesc cu plăcere că pentru unele piese am elaborat cinci pînă la șase schițe, înainte de a găsi soluția definitivă. La concentrarea mai multor clădiri într-un ansamblu de construcții a fost necesară uneori trasarea conturilor clădirilor spre a putea aprecia în prealabil intersecțiile. Bineînțeles că numai în cazuri izolate am încercat să obțin constituirea unor ansambluri de construcții, ca la clădirile de același gen din Burgenland, Stiria și Tirol.

Cum teritoriul muzeului se întinde de la est la vest, mi-a fost limpede faptul că planul trebuie întocmit în mod corespunzător cu întinderea est-vestică a Austriei, așa cum ne apare ea pe hartă. Prin urmare, vizitatorul pătrunde în muzeu în Burgenland, landul răsăritean al Austriei, și, pornind de aici, străbate peisajele de cultură austriacă pînă la hotarele apusene ale statului nostru federal, la Voralberg. Cu această ocazie el capătă o vedere generală asupra multitudinii de tipuri de case reunite în Austria, pe cît de interesantă, pe atît de instructivă, pornind de la formele de construcții din răsăritul Europei, ca cele din Burgenland, trece pe lângă casele cu vatră deschisă ale regiunii est-alpine din Stiria și Carintia pînă la impozantele clădiri în patru muchii ce caracterizează construcțiile din ținutul dunărean, și ajunge în sfîrșit la ansamblul de construcții alpine, cu gospodăriile din Tirolul de nord și de sud, ca și din landul Salzburg. Capătul apusean este constituit în primul rînd de o casă din pădurile din Bre-

ohne daß ihr am Reißbrett Gewalt angetan worden wäre.

Neben der Auffindung geeigneter Objekte aus allen Teilen Österreichs bereitete mir die Eingliederung der Bauwerke in die Landschaft des Museumsgeländes die größte Sorge, zumal ich mir hier ein hohes Ziel gesetzt hatte und nach optimalen Lösungen strebte. Dabei ging ich von der Voraussetzung aus, daß die Erbauer alter Burgen und Klöster, aber auch die Erbauer der alten Bauernhöfe bei der Ortung der Gebäude, wie ich die Eingliederung der Bauwerke in die Landschaft nennen möchte, keine nennenswerten technischen Hilfsmittel kannten. Im Gegensatz zu den modernen Technikern, die es gelernt haben unter Zuhilfenahme von Bulldozern und schwersten Laderaupen, der Landschaft ein von ihnen erdachtes Bauwerk aufzuzwingen, bauten daher die alten Baumeister und die Bauern ihre Bauten in bewußter und wohl auch erzwungener Einordnung in das vorgegebene Konzept der Landschaft. Deshalb stehen die alten Bauwerke harmonisch und für unser Auge wohlgefällig in der Landschaft, während so mancher moderne Bau als störender Fremdkörper empfunden wird. Ich versuchte daher, den Weg der Alten zu gehen und ließ bei der Ortung der Museumsobjekte der Landschaft in der Regel den Vorrang. Das verlangte allerdings eine umsichtige und geduldige Auseinandersetzung mit diesem Problem. Gerne gestehe ich, daß ich die Grundrisse für manche Objekte oft 5 bis 6mal ausgesteckt habe, ehe ich die endgültige Entscheidung traf. Bei der Zusammenfassung mehrerer Gebäude zu einer Baugruppe erwies sich mitunter das Ausstecken der Gebäudesilhouetten als empfehlenswert, um Überschnidungen im voraus beurteilen zu können. Die Bildung von Baugruppen habe ich allerdings nur vereinzelt angestrebt, so etwa bei gleichartigen Bauten des Burgenlandes, der Steiermark und Tirols.

Da sich das Museumsgelände von Osten nach Westen erstreckt, war es für mich naheliegend, die Planung entsprechend der Ost-Westausdehnung Österreichs, wie sie uns von der Landkarte her geläufig ist, aufzubauen. Der Besucher betritt also im östlichsten Bundesland Österreichs, in Burgenland, das Museumsgelände und durchwandert von hier aus die österreichischen Kulturlandschaften bis zur westlichen Grenze unseres Bundesstaates in Vorarlberg. Dabei erlebt er durch die Mannigfaltigkeit der in Österreich vereinigten Haustypen einen gleichermaßen interessanten wie lehrreichen Überblick, beginnend bei den osteuropäischen Bauformen, etwa des Burgenlandes, gelangt er über die Rauchstubenhäuser des ostalpinen Raumes in Steiermark und Kärnten zu einem eindrucksvollen Vierkanter, der das donauländische Bauen veranschaulicht, und erreicht schließlich die alpine Baugruppe mit den Gehöften aus Nord- und Südtirol sowie aus dem Lande Salzburg. Den westlichen Abschluß bildet vorerst das Bregenzerwälderhaus aus Vorarlberg, das mit seiner gediegenen Gestaltung der Wohnräume einen Höhepunkt unserer bäuerlichen Wohnkultur darstellt. Freilich ist eine

genz din Voralberg, care prin conformația masivă a odăilor de locuit reprezintă o culme a culturii caselor de locuit țărănești de la noi. Bineînțeles că o prezentare completă și sistematică a tuturor tipurilor de peisaje înconjurătoare caselor din Austria nu este posibilă în muzeul nostru în aer liber, din cauza resurselor financiare îngrădite și a terenului redus. Așadar, o expunere sistematică a tuturor tipurilor de peisaje înconjurătoare caselor rămâne rezervată muzeelor regionale, pe cînd muzeul austriac în aer liber urmărește să ofere o secțiune reprezentativă a tuturor landurilor austriece. Valoarea deosebită și originalitatea acestui proiect rezidă în dorința de a oferi o cuprinzătoare privire de ansamblu asupra unei țări, care se întinde de la pusta maghiară pînă la lacul Constanța și, potrivit cu aceasta, prezintă numeroase și multiple forme în construcțiile sale țărănești.

Considerente de ordin financiar și practic m-au determinat să efectuez lucrările de organizare a muzeului austriac în aer liber în regie proprie, cu meseriașii și lucrătorii muzeului. În scopul acesta trebuia să găsec mai întii forțele de muncă corespunzătoare. Le-am căutat printre meșteșugarii de la sate, nutrind speranța că, în afara aptitudinilor meșteșugărești, ei vor aduce și capacitatea de adaptare la vechiul sistem țărănesc de construire. Am început cu trei dulgheri și două ajutoare. Am remontat cu ei primul exponat — „Sallegger Moar“ — acumînd cu acest prilej primele experiențe prețioase. Astăzi lucrează în total optsprezece lucrători la ridicarea muzeului austriac în aer liber. Cu toții provin din familii țărănești și de aceea au ajuns să fie legați sufletește de munca lor. Înțelegerea și bucuria față de caracterul utilitar și față de frumusețea vechilor sisteme țărănești de construcție îl fac pe muncitorul meseriaș să ajungă la convingeri care contribuie la o prestație mai bună și, mai cu seamă, mai apropiată de autenticitate. Bineînțeles că această convingere a trebuit să fie trezită și întărită prin muncă comună. În această direcție discuțiile nu sînt eficace, deoarece de cele mai multe ori muncitorii nu știu gîndi istoric. Abia munca în comun la preluarea gospodăriilor, la strămutarea lor și la remontarea lor duce la succesul dorit, care în definitiv constă în aceea că muncitorii își transportă în trecut priceperea meșteșugărească dobîndită în prezent, își reînsușesc vechile procedee de lucru și-și îndreaptă atenția asupra deprinderilor meșteșugărești din veacurile trecute.

Tehnica strămutării clădirilor am dezvoltat-o în mare măsură din propria mea experiență. Majoritatea construcțiilor aflate la muzeul austriac în aer liber sînt din lemn. Ținînd seama de asta, am acordat o deosebită atenție problemei tehnicii construcțiilor de lemn. E drept că demontarea clădirilor de lemn e mai simplă decît a celor din zidărie, totuși ea cere o pregătire și atenție mai mare. Întrucît la remontarea unei clădiri de lemn trebuie utilizate, în măsura posibilităților, toate vechile elemente ale construcției, e necesar ca înaintea începerii lucrărilor de demontare să se marcheze după un sistem cît se poate de simplu și de practic

vollkommene, systematische Darstellung sämtlicher Hauslandschaften Österreichs in unserem Freilichtmuseum aus finanzieller und räumlicher Beengtheit nicht möglich. Bleibt also die systematische Darstellung aller Hauslandschaften den regionalen Gründungen vorbehalten, so verfolgt das Österreichische Freilichtmuseum die Absicht, einen repräsentativen Querschnitt durch alle österreichischen Bundesländer zu bieten. Der besondere und einmalige Wert dieses Vorhabens liegt dabei in dem zusammenfassenden Überblick über ein Land, das sich von der Pußta bis zum Bodensee erstreckt und dementsprechend viele Unterschiede und Vielgestaltigkeiten in seinen bäuerlichen Bauwerken aufweist.

Aus finanziellen und praktischen Erwägungen erschien es mir angezeigt, den Aufbau des Österreichischen Freilichtmuseums in Eigenregie mit Handwerkern und Arbeitern des Museums durchzuführen. Dazu mußten vorerst geeignete Kräfte gefunden werden. Ich suchte sie unter den ländlichen Handwerkern, von denen ich erhoffte, daß sie neben ihren handwerklichen Fähigkeiten auch die Bereitschaft mitbringen würden, sich in das alte bäuerliche Baugeschehen einzufügen. Ich begann mit drei Zimmerern und zwei Hilfskräften. Mit ihnen baute ich das erste Objekt, den „Sallegger Moar“ wieder auf und sammelte dabei die ersten wertvollen Erfahrungen. Heute arbeiten insgesamt achtzehn Arbeiter am Aufbau des Österreichischen Freilichtmuseums mit. Allesamt stammen noch aus dem Bauernhaus und konnten daher auch in eine geistige Beziehung zu unserer Arbeit gebracht werden. Verständnis und Freude für die Zweckmäßigkeit und Schönheit der alten bäuerlichen Bauweise befähigt den handwerklichen Arbeiter zu Einsichten, die eine bessere und vor allem richtige Leistung ermöglichen. Freilich mußte dieses Verständnis durch gemeinsames Arbeiten geweckt und vertieft werden. Gespräche sind hier in der Regel nicht zielführend, da den Arbeitern historisches Denken meist fremd ist. Erst das gemeinsame Werken bei der Aufnahme der Gehöfte, bei deren Übertragung und beim Wiederaufbau führt zum gewünschten Erfolg, der letzt'lich auch darin liegt, daß die Arbeiter ihr angelerntes gegenwärtiges handwerkliches Können in eine vergangene Zeit transportieren, dabei alte Techniken wieder aufnehmen und ihr Hauptaugenmerk auf die handwerklichen Gepflogenheiten vergangener Jahrhunderte richten.

Die Technik der Gebäudeübertragung habe ich weitgehend aus eigener Erfahrung entwickelt. Die meisten Bauwerke im Österreichischen Freilichtmuseum sind Holzbauten. Dementsprechend wurde unsere besondere Aufmerksamkeit bei der Übertragung der Gebäude dem Problem der Holzbau-technik gewidmet. Zwar ist das Abtragen von Holzbauten einfacher, als das von gemauerten Bauwerken, verlangt indessen größere Sorgfalt und Vorbereitung. Da für den Wiederaufbau eines Holzbaues nach Möglichkeit alle alten Bauelemente verwendet werden sollen, müssen vor Beginn der Abtragarbeiten, alle Baubestandteile nach einem mög-

toate piesele componente ale clădirii. În acest scop folosesc mici plăcuțe din tablă de diferite culori, prevăzute cu numere ștanțate. Alegerea culorilor se face astfel ca totdeauna partea sudică a clădirii să fie însemnată cu roșu, partea nordică cu negru, partea estică cu galben și partea vestică cu verde. Sistemul acesta se dovedește foarte eficient prin simplitatea sa și facilitează munca tuturor colaboratorilor.

Întocmirea planurilor de măsurători este precedată de această marcare, sau se efectuează concomitent cu ea. La cercetarea și reprezentarea grafică a exponatelor noastre muzeale un loc important îl ocupă proporțiile armonioase, ce apar atât de interesante și frumoase în această arhitectură. Bineînțeles că fenomenul acesta e greu de transpus în cifre, deoarece în totalitatea lor vechile construcții sînt mai vechi decît sistemul nostru metric. Datorită acestui fapt, la măsurătorile efectuate la vechile construcții nu ies niciodată valori metrice exacte, pentru că în vremea cînd au apărut aceste clădiri măsurarea se făcea în picioare, coți, łoli etc., sau se renunța pesemne, mai cu seamă în arhitectura lărănească, cu totul la măsurători precise și, la fel ca și în alte domenii, constructorii se lăsau conduși de simț și experiență. Poate că buna proporționare rezidă mai curînd în intuiția muncitorului constructor, decît în rigla de calcul.

Înainte de a purcede la remontarea unei construcții, trebuie să acordăm o grijă deosebită conservării și reparării tuturor părților lemnoase. Printr-un procedeu de scurtă cufundare, piesele din lemn sînt îmbibate cu o substanță de impregnare, iar înainte de remontare se verifică dacă pot fi folosite. Înainte de toate, îmbinările în colțuri, care au avut mult de suferit în decursul veacurilor și mai cu seamă la demontare, trebuie să se bucure de deosebita noastră atenție. Cea mai mare scrupulozitate trebuie acordată verificării capacității portante a tuturor pieselor vechi de lemn. Chiar și atunci cînd lemnul nu prezintă vreun indiciu de degradare, sub acțiunea umidității, care cu greu poate fi evitată la strămutarea construcțiilor, pot apare modificări și slăbiri ale lemnului, uscat timp de secole. Se înțelege de la sine că apare frecvent necesitatea înlocuirii vechilor bucăți deteriorate. De regulă am folosit totdeauna în acest scop lemn bun, uscat, și numai în mod excepțional am introdus în zidăria vechilor construcții lemn verde. Acest lucru își dovedește utilitatea din două motive. Lemnul proaspăt tăiat este scos din pădure fără a se ține de cele mai multe ori seama de anotimp, și de aceea nu este corespunzător din punct de vedere calitativ, așa că trebuie să ne așteptăm la mari modificări după includerea sa în construcție. Pe cînd lemnul bun, uscat, prezintă avantajul că nu este supus nici unor modificări, ca scăderea volumului, torsionii, etc. și, în afară de asta, se încorporează mai bine din punct de vedere vizual vechii construcții. Folosirea substanțelor colorante pentru vopsirea noilor părți de lemn se dovedește dăunătoare, fiindcă aceste piese de lemn vopsit nu au patină, și de aceea se observă imediat că sînt corpuri străine.

licht einfachen und zweckmäßigen System gekennzeichnet werden. Ich verwendete dazu kleine Blechblättchen, die mit eingestanzten Nummern und mit Farben versehen werden. Die Wahl der Farben erfolgt dabei stets so, daß etwa die Südseite des Gebäudes immer rot, die Nordseite immer schwarz, die Ostseite gelb, und die Westseite grün gekennzeichnet sind. Dieses System bewährt sich durch seine überzeugende Einfachheit bestens und erleichtert allen Arbeitskräften die Mitarbeit.

Die Herstellung der Aufmaßpläne geht dieser Kennzeichnung voran oder wird gleichlaufend durchgeführt. Bei der Betrachtung und zeichnerischen Erfassung unserer Museumsobjekte sind es nicht zuletzt die harmonischen Proportionen, die diese Architektur so ansprechend und schön erscheinen lassen. Allerdings ist dieses Phänomen in Zahlen kaum erfaßbar, da die alten Bauten insgesamt alle älter sind als unser metrisches Maßsystem. Dementsprechend ergeben sich beim Aufmessen alter Bauten nie exakte Meterwerte, maß man in der Entstehungszeit dieser Bauten doch nach Fuß, Elle, Zoll, oder man verzichtete wohl, vor allem in der bäuerlichen Architektur, ganz auf genaue Abmaße und verließ sich, wie in vielen anderen Dingen auch, auf Erfahrung und Gefühl. Vielleicht liegt eine gute Proportion eben eher in der Intuition des Bauschaffenden als in einem Rechenschieber begründet.

Vor dem Wiederaufbau eines Bauwerkes gilt unsere besondere Obsorge der Konservierung und Instandsetzung aller Holzteile. In einem Kurztauchverfahren werden die Hölzer mit einem Imprägnierungsmittel getränkt und vor dem Wiedereinbau auf ihre volle Brauchbarkeit untersucht. Vor allem die Eckverbindungen, die im Laufe der Jahrhunderte und insbesondere beim Abtragen der Bauten stark in Mitleidenschaft gezogen werden, benötigen unsere Aufmerksamkeit. Äußerste Gewissenhaftigkeit ist einer Überprüfung der Tragfähigkeit aller alten Hölzer zuzuwenden. Selbst wenn das Holz keinerlei Anzeichen von Schadhaftheit erkennen läßt, kann durch die Einwirkung von Feuchtigkeit, die bei der Übertragung der Bauten kaum zu vermeiden ist, eine Veränderung und Schwächung des durch Jahrhunderte ausgetrockneten Holzes eintreten. Selbstverständlich ergibt sich häufig die Notwendigkeit, alle schadhafte Stücke zu ersetzen. In der Regel habe ich dafür immer gutes Altholz verwendet und nur ausnahmsweise neues Holz in die alten Bauten einzuzimmern. Dies erweist sich aus zwei Gründen als zweckmäßig: Frisch geschlägertes Holz wird meist ohne Rücksicht auf die Jahreszeit eingeholt und entspricht daher qualitativ nicht, so daß mit starken Veränderungen nach dem Einbau gerechnet werden muß. Hingegen hat gutes Altholz den Vorteil, daß es keinen Veränderungen, wie Schwund, Drehungen u. a. unterworfen ist und sich außerdem optisch dem alten Bauwerk besser eingliedern läßt. Die Verwendung von Farbstoffen zur Einfärbung von neuen Holzteilen erweist sich als unvorteilhaft, da diese eingefärbten Holzteile nicht patinieren und deshalb optisch als Fremdkörper erkennbar bleiben.

Deosebită noastră atenție și uneori și luarea de măsuri speciale o solicită siguranța statică a vechilor construcții. E de la sine înțeles că, în privința staticii, construcțiile cu două nivele pun mai multe probleme decât clădirile cu un singur nivel. Deoarece la ridicarea acoperișului sint folosite de cele mai multe ori leături noi, dar aproape totdeauna material nou de acoperire, rezultă acum presiune mai mare asupra lemnelor portante ale unui exponat remontat, decât cea existentă în ultimele decenii la vechea clădire. Însăși din acest motiv e necesar să se acorde o deosebită atenție tuturor părților lemnoase portante, și subgrinzile, grinzile și contrafrizele să fie la nevoie întărite sau, în unele cazuri înlocuite. Și folosirea unei vechi coame de acoperiș, chiar dacă cifra anului de construcție o face indispensabilă, nu este permisă, dacă prezintă deficiențe în privința capacității portante. În cazul acesta, printr-o dublare efectuată ireproșabil de către dulgheri, partea cea veche, ce merită să fie păstrată, va fi legată de lemnul de întărire, eliminându-se astfel orice risc.

Faptul că la clădirile mai mari de lemn și nivelul superior trebuie făcut practicabil pentru vizitatorii muzeului indeamnă la mare precauție. Pentru realizarea siguranței statice necesare acestui scop, trebuie verificată înainte de toate capacitatea portantă a tuturor scărilor și podelelor nivelului superior, care odinioară au fost destinate numai unui număr restrâns de locatari, iar la nevoie să fie întărite. La podele și tavane o întărire poate fi ușor realizată prin introducerea unui planșeu intermediar sau a unei grinzi suplimentare, dacă e cu puțință neexpusă vederii, dar indispensabilă în interesul siguranței.

O problemă aparte prezintă acoperirea construcțiilor remontate. Experiența ne arată că este totdeauna indicată folosirea unui material nou de acoperire. Doar înainte și țăranul pune un acoperiș nou atunci când cel vechi se deteriorează. Acoperișurile solide, ca cele de lemn, nu pun probleme în această privință. Sindrila și scindurile pot fi confecționate în regie proprie, obținându-se astfel material de cea mai bună calitate. Durabilitatea acoperișului de lemn poate fi mărită prin impregnarea sa cu substanțe adecvate. Mai dificilă este confecționarea și, în special, întreținerea acoperișurilor de paie. Aici nu latura meșteșugărească e cea care ridică probleme, ci faptul că agricultura modernă nu mai e în stare să livreze paie potrivite pentru acoperiș. Nu-i vorbă că s-ar putea renunța la treieratul mecanic, efectuându-l manual. Însă datorită folosirii îngrășămintelor chimice, calitatea paiului este totuși alta decât cea obținută prin vechiul sistem de muncă în agricultură. Dacă înainte paiul era subțire și elastic, mai cu seamă cel de la grîul cultivat pe un teren dezmiriștit prin foc, acum el are tulpina mai groasă și mai friabilă. Deocamdată lipsește încă experiența în privința posibilității de confecționare din acest nou soi de paie a unor acoperișuri care să dăinuie 20—25 de ani, așa cum era cazul odinioară. Pare că un sistem eficace de impregnare a acoperișurilor de paie încă n-a fost găsit. Încercările făcute de mine au demonstrat că se poate opri dezvoltarea mușchiului prin

Unsere besondere Aufmerksamkeit und da und dort wohl auch besondere Maßnahmen verlangt die statische Sicherheit der alten Baulichkeiten. Es versteht sich von selbst, daß zweigeschoßige Bauwerke auch im Hinblick auf die Statik mehr Probleme aufwerfen als eingeschößige Bauten. Da bei der Aufbringung des Daches meist neue Dachlatten, fast immer aber ein neues Deckungsmaterial verwendet wird, ergeben sich größere Drucke auf die tragenden Hölzer eines wiedererrichteten Objektes, als dies beim alten Bau in den letzten Jahrzehnten der Fall gewesen ist. Schon aus diesem Grunde erscheint es notwendig, allen tragenden Holzteilen besondere Aufmerksamkeit zuzuwenden und Unterzüge, Steher und Kopfbänder allenfalls auszubessern, zu verstärken oder in manchen Fällen zu erneuern. Auch eine alte Firstpfette, selbst wenn sie uns durch eine Jahreszahl unersetzlich geworden ist, darf nicht mehr verwendet werden, wenn ihre Tragfähigkeit Mängel erkennen läßt. Hier wird man durch zimmermannsmäßig einwandfrei durchgeführte Überplattungen den erhaltenswerten alten Teil mit dem Ersatzholz verbinden und so jedes Risiko vermeiden.

Der Umstand, daß größere Holzbauten auch im oberen Stockwerk für die Museumsbesucher begehbar gemacht werden müssen, mahnt zu größter Vorsicht. Um hierfür die statische Sicherheit zu gewährleisten, sind vor allem Stiegen und Fußböden im Obergeschoß, die ehemals ja nur für relativ wenig Hausbewohner bestimmt waren, auf ihre Tragfähigkeit zu überprüfen und wenn notwendig zu verstärken. Bei Fußböden und Decken ist eine Verstärkung durch das Einziehen eines unsichtbaren Zwischenbodens oder eines zusätzlichen, möglichst nicht sichtbaren Trägers leicht zu erreichen und im Interesse der Sicherheit durchaus vertretbar.

Eine Frage für sich stellt die Eindeckung der wieder aufgebauten Bauten dar. Erfahrungsgemäß ist es angezeigt, stets neues Deckungsmaterial zu verwenden. Hat doch auch der Bauer in früheren Zeiten, wenn das Dach schadhaft geworden war, neu eingedeckt. Die harten Deckungen, etwa mit Holz, erweisen sich dabei als unproblematisch. Schindeln und Bretter können in Eigenregie hergestellt werden, wodurch beste Qualität zu erzielen ist. Die Dauerhaftigkeit der Holzdeckung läßt sich durch das Imprägnieren mit geeigneten Mitteln vergrößern. Schwieriger ist die Herstellung und vor allem die Erhaltung der Strohdächer. Dabei ist es weniger die handwerkliche Seite, die Sorgen schafft, sondern der Umstand, daß die moderne Landwirtschaft nicht mehr in der Lage ist das geeignete Deckstroh zu liefern. Zwar verzichtet man auf das maschinelle Dreschen und ist bereit das Getreide händisch auszuwerfen. Die Beschaffenheit des Strohs ist jedoch durch die Verwendung von Handelsdünger anders als sie in der alten Wirtschaftsweise gewesen ist. War das Stroh früher dünn und geschmeidig, am ausgeprägtesten beim Brandkorn der Brandwirtschaft, so ist es jetzt in den Halmen dicker und spröder. Noch fehlt die Erfahrung, ob es möglich sein wird, mit dieser neuen Strohart Dächer mit einer Lebensdauer von 20 bis 25 Jahren

1. Casă din pădurea de Bregenz, provenită din Schwarzenberg în Vorarlberg.

1. Bregeizerwälderhaus aus Schwarzenberg in Vorarlberg.

2. „Gospodăria Hansler“ din Alpbach în Tirolul de nord.

2. „Hanslerhof“ aus Alpbach in Nordtirol.

3. „Gospodăria Wegleit“ din St. Walburg în Tirolul de sud.

3. „Wegleithof“ aus St. Walburg in Südtirol.

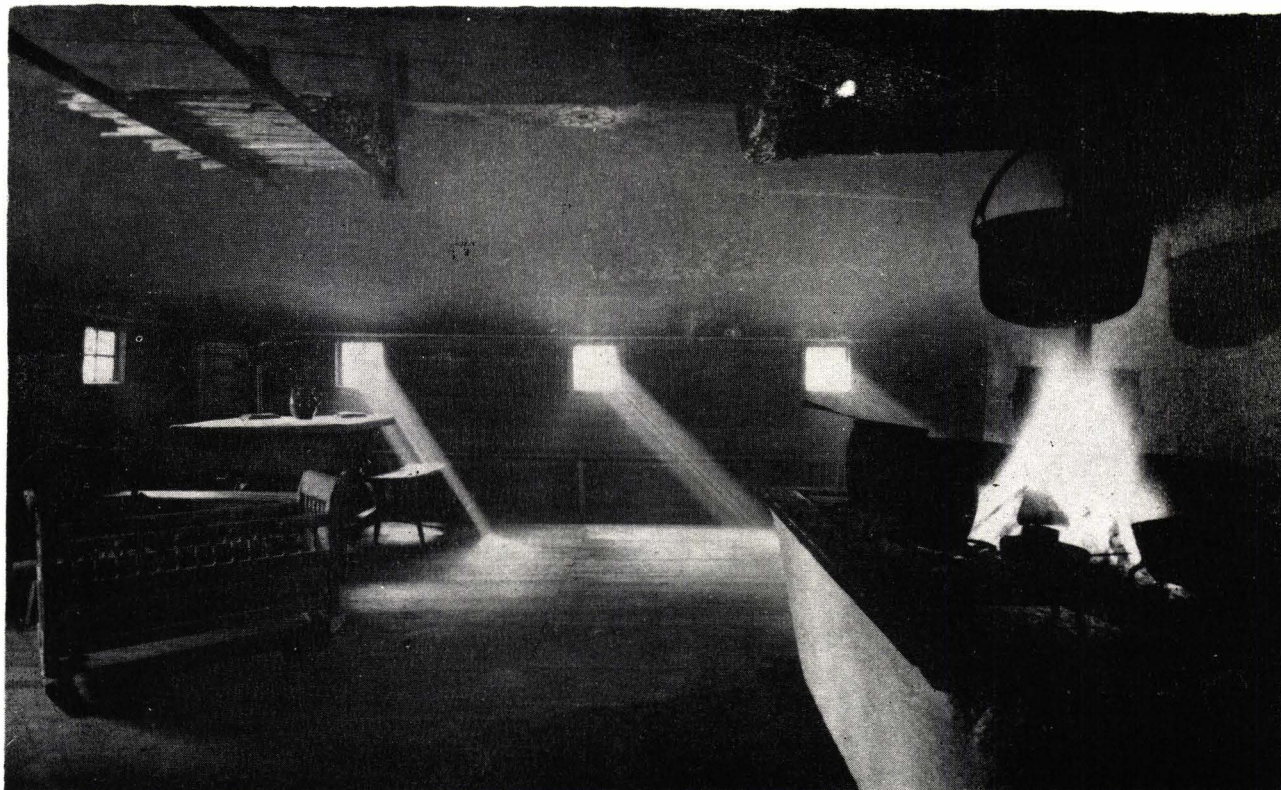
4. Gospodărie în ocol patrat din St. Ulrich de lângă Steyr în Austria de Sus.

4. Vierkanthof aus St. Ulrich bei Steyr in Oberösterreich.

5. Ansamblu de clădiri din Stiria cu gospodăria „Laarer” din St. Nikolai în Valea Sölk (prim plan) și gospodăria „Säuerling” din Einach pe Mur.

5. Steirische Baugruppe mit dem Gehöft vlg. „Laarer” aus St. Nikolai im SölktaI (Vordergrund) und dem Gehöft vlg. „Säuerling” aus Einach a. d. Mur.

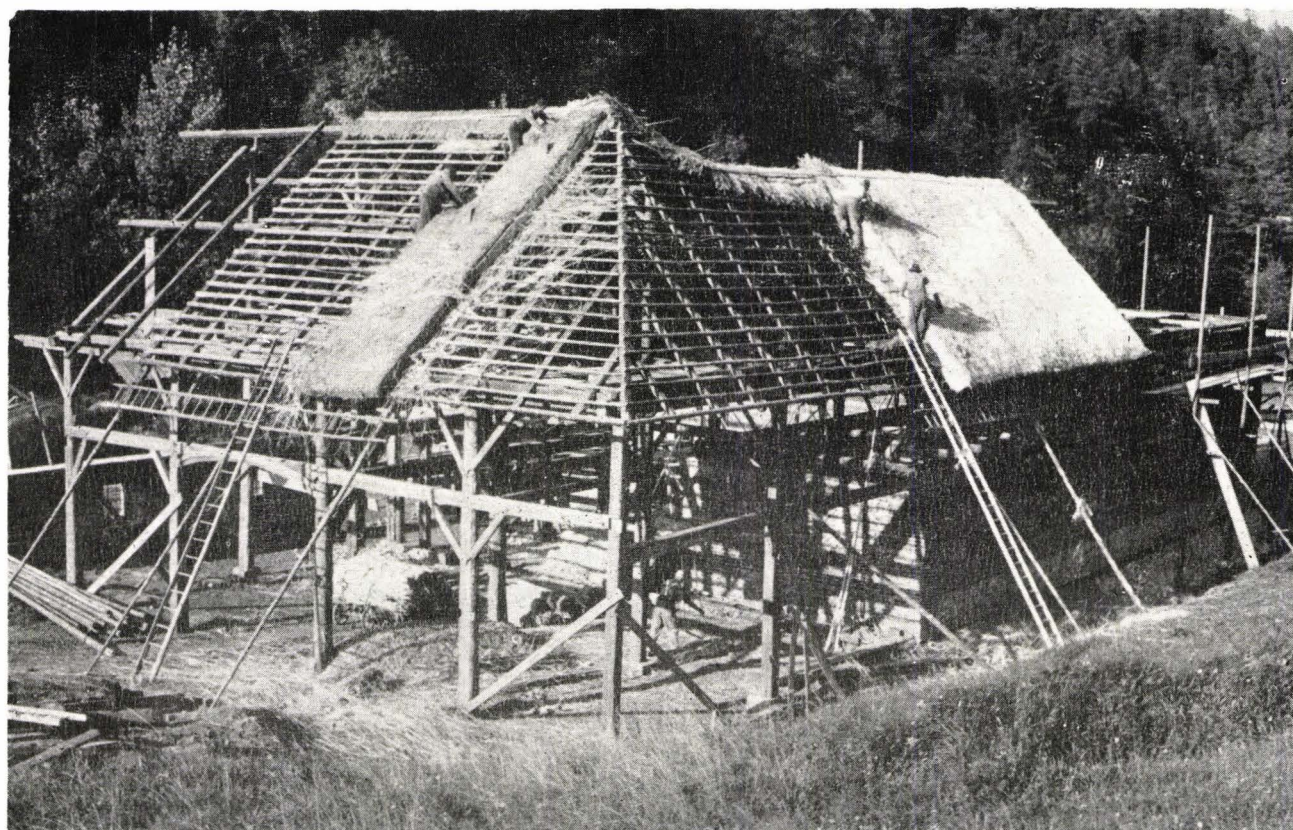
6. Camera cu vatră din casa cu vatră deschisă „Sallegger Moar” din Sallegg de lângă Birkfeld, Stiria.

6. Rauchstube aus dem Rauchstubenhaus „Sallegger Moar” aus Sallegg bei Birkfeld, Steiermark.

7. Cameră din „gospodăria Wegleit“ din St. Walburg din Tirolul de sud.

7. Wohnstube aus dem „Wegleithof“ aus St. Walburg in Südtirol.

8. Învelirea casei cu acoperiș de paie la gospodăria în patru muchii din Austria de Sus.

8. Eindecken des Strohdaches beim Vierkanthof aus Oberösterreich.

pulverizarea cu substanțe de impregnare, însă prin aceasta paiul devine rigid și lărîmicios.

O grijă deosebită prezintă și zidăria din piatră brută, precum și aplicarea tencuielii exterioare. Oriunde este posibil acest lucru, trebuie folosite vechile pietre ale clădirii originale la remontarea unei construcții de piatră. Experiența ne arată că totuși la demontarea unei clădiri o parte din vechile pietre se pierd, datorită diferiților factori, mai cu seamă prin spargere. În aceste cazuri, la remontarea părților zidite se folosește măcar material pietros de același fel. Pentru redobîndirea caracterului original, vechi, la o construcție de piatră, trebuie încercate și aplicate vechile experiențe ale meșteșugarilor. Asta înseamnă că zidăria trebuie să se facă în straturi, adică pietrele să fie așezate pe cît se poate necioplite și calcate de-a latul la suprafața zidului. Prin aceasta se va obține acel ritm fermecător al unei construcții de piatră, ritm ce nu poate fi exprimat matematic, dar care ne încîntă atît de mult la vechile construcții. Se înțelege de la sine că la ziduri nu vor fi folosiți lianți moderni, sau cel puțin aceștia nu vor fi vizibili. Întocmai ca odinioară, la ridicarea unei construcții din zidărie uscată se utilizează lut amestecat cu argilă sau, dacă e necesar un liant mai puternic, mortarul de var. Mortarul de ciment nu trebuie folosit, cel puțin la părțile vizibile.

Acolo unde zidul de piatră sau de cărămidă trebuie tencuit, se recomandă prepararea tencuielii exterioare după metodele vechi, tradiționale, folosindu-se experiența dobîndită în această direcție. Întrucît în regiunile răsăritene ale Austriei la tencuirea pereților nu este folosit un amestec de lut cu paie tocate, se aplică în general totdeauna o tencuială de mortar de var, amestecat cu var bine uscat și apoi stins. Un gen special de tencuială veche îl constituie așa-numita „tencuială fierbinte“. Aici varul proaspăt stins, încă „fierbinte“, este amestecat manual cu nisip, iar mortarul „cald“ este aplicat peste zidărie. Această tencuială, rezultat al unei îndelungate experiențe, devine deosebit de tare și durabilă. Se recomandă ca pereții tencuiți să fie spoiiți imediat după aplicarea mortarului, astfel ca mortarul și laptele de var folosit la spoire să facă priză între ele, obținîndu-se în acest mod o durabilitate mai mare.

La vechile construcții nu admirăm numai durabilitatea, ci și aspectul exterior al tencuielii. Aici particularitatea suprafețelor tencuite în arhitectura țărănească constă în faptul că se vede munca efectuată manual. În acest sistem, tencuiala nu e aplicată cu mistria și netezită la milimetru cu rigla, așa cum se obișnuiește acum în construcții, sistem perfecționat pînă la saturație. Ca urmare a acestor perfecționări s-a ajuns în mod firesc la necesitatea dezmembrării suprafețelor tencuite cu tot felul de modele posibile și imposibile. În schimb, tencuiala vechilor case țărănești lasă să se între-

herzustellen, wie dies früher der Fall war. Eine brauchbare Imprägnierung für Strohdächer wurde offenbar nicht entwickelt. Von mir durchgeführte Versuche zeigten, daß man durch das Besprühen mit einem Imprägnierungsmittel zwar die Moosbildung hinten halten kann, das Stroh dadurch aber spröde und brüchig wird.

Besonderer Beachtung bedürfen auch die Errichtung von Bruchsteinmauerwerk und das Aufbringen von Außenputzen. Wo immer es möglich ist, sollen die alten Steine des Originalbaues für den Wiederaufbau eines Mauerwerkes verwendet werden. Erfahrungsgemäß geht jedoch beim Abtragen eines Gebäudes durch verschiedene Einwirkungen, vor allem durch Bruch, ein Teil der alten Steine verloren. In diesen Fällen verwendet man zum Wiederaufbau der gemauerten Zeile zumindest gleichartiges Steinmaterial. Um den herkömmlichen, alten Charakter eines Mauerwerkes wieder zu erreichen, müssen die alten handwerklichen Erfahrungen neu erprobt und angewendet werden. In der Regel bedeutet dies, daß lagerhaft gemauert werden muß, das heißt, die Steine sind möglichst unbehauen und auf ihrer Breitseite liegend in die gemauerte Fläche einzufügen. Dadurch wird der mathematisch nicht erfassbare, reizvolle Rhythmus eines Mauerwerkes erreicht, der uns bei alten Bauten so überzeugend entgegentritt. Selbstverständlich sollen beim Mauern keine modernen Bindemittel verwendet werden, zumindest dürfen diese nicht sichtbar in Erscheinung treten. Man verwendet wie ehemals bei der Herstellung eines Trockenmauerwerkes mit Lehm vermischte Erde oder, wenn eine stärkere Bindung notwendig ist, Kalkmörtel. Zementmörtel sollte zumindest nirgends sichtbar Verwendung finden.

Wo die Stein- oder Ziegelmauer verputzt wird, empfiehlt es sich, die Außenputze unter Anwendung der herkömmlichen alten Gepflogenheiten und unter Einbeziehung der diesbezüglichen Erfahrungen herzustellen. Soweit in den östlichsten Gebieten Österreichs nicht ein Lehmhäckselgemisch zum Verputzen der Wände verwendet wird, handelt es sich in der Regel stets um Kalkmörtelputze, die mit gut gelagertem eingelöschten Kalk angemischt werden. Eine besondere Art des alten Putzes stellt der sogenannte „heiße Putz“ dar. Hier wird frisch eingelöschter, noch „heißer“ Kalk händisch mit Sand vermischt und der Mörtel „warm“ auf das Mauerwerk aufgetragen. Dieser aus langer Erfahrung entwickelte Putz wird besonders hart und dauerhaft. Es empfiehlt sich, die geputzten Wände bald nach dem Aufbringen des Mörtels zu weißigen, so daß der Mörtel und die zum Weißigen verwendete Kalkmilch gemeinsam abbinden, wodurch eine bessere Haltbarkeit gewährleistet wird.

An alten Bauten bewundern wir nicht nur die lange Haltbarkeit, sondern auch die Oberflächenausbildung der Putze. Dabei liegt die Eigenart verputzter Flächen in der bäuerlichen Architektur in dem Sichtbarwerden der händischen Arbeit. Der Putz wird hier nicht mit Faschen angelegt und mit Latten auf den Millimeter begradigt, wie dies im derzeitigen Baugeschehen üblich ist und bis zum

vădă în mod evident zidul de piatră aflat dedesubt, iar neregularitățile în suprafața tencuită, rezultate din felul de lucru al meșteșugarului, dau acel ritm fermecător în jocul de umbre și lumini, mai ales atunci când razele soarelui învăluie suprafețele tencuite. Acest efect se obține cu cea mai mare ușurință, lăsându-i zidarului numai uneltele tradiționale — mistria primitivă și eventual o driscea. Nu se recomandă de loc folosirea unei făcuitoare. Mortarul va fi aruncat numai cu mistria, iar după o ușoară întindere se netezește. Se tencuiește numai o singură dată cu mortar de granulație mijlocie.

La remontarea construcțiilor se va acorda o mare atenție montării vechilor vetre, deoarece ele au o deosebită importanță pentru caracterul și culoarea clădirii, privite din punctul de vedere al științei ce se ocupă de studiul caselor de locuit. În măsura în care nu toate vechile părți componente ale unei sobe sau unei plite sînt utilizabile, ele trebuie înlocuite cu grijă prin material de același fel. Se înțelege de la sine că toate vetrele trebuie astfel construite, încît să poată fi oricînd puse în stare de funcționare. Doar focul deschis din bucătărie este cel mai indicat să-i dea vizitatorului muzeului o imagine plastică a atmosferei din vechea locuință țărănească. În afară de asta, în anotimpurile reci și umede clădirile trebuie încălzite, spre a evita stricăciunile provocate de frig și umezeală. Mai departe, la amenajarea interiorului odăilor e nevoie să se țină seamă de obiectele de inventar aflate la dispoziție. Idealul este năzuința concordării obiectelor din interior cu anul de construcție al clădirii, însă lucrul acesta nu este realizabil în toate cazurile.

În afara însemnătății inserării în peisaj, subliniată mai înainte, de o importanță capitală pentru impresia generală a unei construcții remontate într-un muzeu în aer liber este și aranjamentul locului din preajma clădirii. Aceste locuri împrejmuitoare nu corespund inițial în toate cazurile intenției muzeistice, de aceea e nevoie ca prin plantarea de arbori corespunzători, cît și prin amenajarea unor grădini pe lîngă case, să se obțină un cadru cît se poate de natural și apropiat locului de origine al exponatului. Astfel, pentru a da un exemplu, o construcție provenită dintr-un peisaj de conifere să nu fie situată între foioase. De asemenea o gospodărie care s-a aflat la locul de baștină în mijlocul unei livezi, va trebui să fie înconjurată după remontarea ei în muzeu în aer liber de cîțiva pomi fructiferi. La fel micii grădini din jurul casei îi revine sarcina specială de a demonstra caracterul de sine stătător al construcțiilor noastre. Însă grădina trebuie să corespundă atît în privința amplasării, cît și a conținutului, fostei gospodării originale și a cuprinsului obișnuit avut în locul de origine. Împodobirea cu flori a clădirilor de locuit se înglobează cu o deosebită eficacitate în aceste eforturi pentru amenajarea cît mai apropiată de realitate a construcțiilor noastre.

O dată cu problema amenajării interioare și exterioare a construcțiilor, ajungem nemijlocit la spinoasa problemă cum să dăm viață exponatelor noastre din muzeu. În opera de conservare pentru posteritate a gospodăriilor importante din punct

Überdruß perfektioniert wurde. Im Gefolge dieser Perfektion entstand allerdings das Bedürfnis zur Auflösung der Putzflächen durch alle möglichen und unmöglichen Muster. Hingegen läßt der Putz des alten Bauernhauses die darunter liegende Steinmauer spürbar erkennen, und die durch die Arbeit des Handwerkers bedingten Unregelmäßigkeiten in der Putzoberfläche ergeben den reizvollen Rhythmus im Spiel von Licht und Schatten, insbesondere dann, wenn Sonnenlicht die geputzten Flächen umspielt. Am ehesten erreicht man dieses Ergebnis, wenn man dem Maurer nur sein angestammtes Werkzeug, die Maurerkelle und allenfalls noch einen Maurerhobel beläßt. Von der Verwendung einer Abziehlplatte ist dringend abzuraten. Der Mörtel wird nur mit der Kelle angeworfen und nach leichtem Anziehen glattgestrichen. Es wird nur einmal und mit einem Mörtel mittlerer Körnung verputzt.

Beim Ausbau der Bauwerke ist dem Wiederaufbau der alten Feuerstätten größte Sorgfalt zuzuwenden, da diese für den hauskundlichen Wert und Charakter des Gebäudes von besonderer Bedeutung sind. Soweit nicht mehr alle alten Bestandteile eines Ofens oder Herdes brauchbar sind, müssen diese sorgfältig durch gleichartiges Material ersetzt werden. Selbstverständlich sollen alle Feuerstellen so beschaffen sein, daß sie jederzeit in Betrieb genommen werden können. Ist doch das offene Herdfeuer bestens geeignet, den Museumsbesuchern die Atmosphäre des alten bäuerlichen Wohnens anschaulich vor Augen zu führen. Überdies müssen die Gebäude in der kalten und feuchten Jahreszeit fallweise geheizt werden, um Schädigungen durch Kälte und Feuchtigkeit zu vermeiden. Im übrigen wird man bei der Ausstattung der Innenräume von dem vorhandenen noch greifbaren Inventar ausgehen müssen. Der Idealzustand, die Einrichtung auf das Baujahr des Bauwerkes abzustimmen ist anzustreben, wird aber nicht in allen Fällen erreichbar sein.

Von entscheidender Bedeutung für die Gesamtwirkung eines im Freilichtmuseum wiedererrichteten Gebäudes ist, neben der schon in seiner Wichtigkeit unterstrichenen Einordnung in das Gelände, die Gestaltung der unmittelbaren Umgebung des Bauwerkes. Nicht in allen Fällen wird diese Umgebung von Anbeginn der museologischen Absicht entsprechen, es gilt daher dafür zu sorgen, daß durch das Pflanzen von standortbedingten Bäumen sowie durch die Schaffung entsprechender Hausgärten eine möglichst natürliche und dem ursprünglichen Standort des Objektes nahekommende Situation erreicht wird. So soll, nur um ein Beispiel zu nennen, ein Bauwerk, das aus einer Landschaft mit ausschließlichem Nadelwaldbestand stammt, nicht unter Laubbäumen stehen. Ein Gehöft wiederum, das der Wirtschaftsform seiner Stammlandschaft entsprechend in einem Obstanger stand, wird auch nach seiner Wiedererrichtung im Freilichtmuseum wieder einige Obstbäume als Nachbarn erhalten müssen. In gleicher Weise kommt dem Hausgärtchen seine besondere Aufgabe für die Eigenständigkeit unserer Bauten zu. Der Garten muß allerdings sowohl seiner Anlage, als auch seinem Inhalte nach

de vedere istoric, idealul ar fi neîndoios acela de a lăsa aceste clădiri nemodificate în ambianța lor tradițională peisagistă, economică și culturală. Dar cum dezvoltarea a agriculturii nu permite acest lucru, crearea de muzee în aer liber constituie unica posibilitate de a-i asigura posterității mostre de arhitectură ale vechii lumi țărănești, demne de a fi conservate. O dată cu strămutarea unei gospodării din mediul ei vechi pe teritoriul muzeului, lăsăm în urmă și vechiul ei mediu economic și spiritual. Pe oamenii care au locuit odinioară în aceste gospodării, precum și felul lor de viață și gândire nu le putem lua în muzeul nostru în aer liber. Atunci când strămutăm o construcție, lăsăm pe loc vechiul mod de trai al țăranului, moștenit din generație în generație, bazat pe experiența acumulată. Și această lume veche nu-și va mai găsi locul în casele țărănești remontate în muzeul în aer liber, fiind condamnată la dispariție o dată cu vechea generație. Lucrul acesta ne poate întrista sau ni se poate părea firesc, dar în nici un caz nu putem schimba nimic. Încercarea de reanimare a clădirilor unui muzeu în aer liber în spiritul acestei lumi pe cale de dispariție sau deja dispărute, prin popularea lor cu oameni îmbrăcați în costumele vechi țărănești dispărute, îmi pare din această cauză foarte problematică. Ar mai merge cumva ca aceste clădiri să fie încredințate ca „bunuri moștenite“ unor oameni bătrâni, care și-au dobândit conținutul vieții în spiritul acestor construcții. O așa-numită „însuflețire“ prin contemporani costumați, al căror mediu de viață și de activitate nu este identic cu cel reprezentat de construcția istorică devenită piesă de muzeu, capătă trăsături macabre, și nimerim cu prea mare facilități într-un romantism depășit și fals, care poate căpăta uneori caracteristicile unui prost teatru țărănesc. Același lucru este valabil și pentru spectacolele folclorice prezentate cu regularitate. Dansul și muzica populară, costumele naționale, basmele și, în fine, întreaga cultură populară nu au constituit niciodată un scop în sine, ci au servit la formarea și înnobilarea traiului în comun al oamenilor din micile comunități sătenești. De aceea, spectacolele din domeniul culturii populare care să impresioneze publicul sînt îndoielnice. Artă populară nu poate fi măsurată cu aceleași unități de măsură ca arta individuală de la oraș, bazată pe apreciere și critică. Acolo unde au dispărut comunitățile păstrătoare ale vechii culturi populare, prezentarea vechilor tezaure populare devine de cele mai multe ori lipsită de onestitate, ea pierzîndu-și fondul esențial, și anume legătura cu trecutul, degenerînd în preocupări de ordin comercial. Îmi dau foarte bine seama că în această privință există păreri deosebite, totuși ar trebui discutat și acest aspect în cadrul muzeelor în aer liber. E drept că-mi pot imagina ca un muzeu în aer liber

der für das jeweilige Gehöft herkömmlichen und ortsüblichen Gestaltung entsprechen. Der Blumenschmuck der Wohnhäuser reiht sich in diese Bemühungen um eine lebensnahe Gestaltung unserer Bauten mit besonderer Wirksamkeit ein.

Mit der Frage der inneren und äußeren Ausgestaltung der Bauwerke berühren wir unmittelbar das heikle Problem einer Belebung unserer Museumsobjekte. Der ideale Fall, historisch bedeutsame Gehöfte für die Nachwelt zu bewahren, bestünde zweifellos darin, diese Bauten in ihrer angestammten landschaftlichen, wirtschaftlichen und kulturellen Umgebung zu belassen. Da die rasch voranschreitende Entwicklung in der Landwirtschaft dies nicht gestattet, bildet die Schaffung von Freilichtmuseen die einzige Möglichkeit, erhaltenswerte Architekturbeispiele der alten bäuerlichen Welt für die Nachwelt zu sichern. Mit der Übertragung eines Gehöftes aus seiner alten Umgebung in das Museumsgelände verlassen wir allerdings auch dessen alte wirtschaftliche und geistig-kulturelle Umgebung. Die Menschen, die ehemals diese Höfe bewohnt haben, und ihr Wirken und Wollen können wir nicht in unser Freilichtmuseum mitnehmen. Wenn wir ein Bauwerk übertragen, lassen wir also das alte, durch Jahrhunderte von Generation zu Generation vererbte und auf Erfahrung begründete bäuerliche Leben zurück. Und diese alte Welt wird auch nicht mehr Eingang finden in die im Freilichtmuseum wieder aufgebauten Bauernhäuser, sondern sie ist mit der alten Generation zum Absterben verurteilt. Dies mag uns traurig stimmen oder als Realität durchaus normal erscheinen, zu ändern ist es in keinem Falle. Der Versuch einer Wiederbelebung der Bauten eines Freilichtmuseums im Geiste dieser verschwindenden oder schon abgestorbenen Welt, durch Menschen in Kostümen eines nicht mehr existenten alten Bauerntums, scheint mir daher äußerst problematisch zu sein. Es mag noch angehen, alten Menschen, die aus dem Geist dieser Bauwerke ihren Lebensinhalt empfangen haben, diese Gebäude als „Ausgedinge“ zu überlassen. Eine sogenannte „Belebung“ durch maskierte Zeitgenossen, deren Lebens- und Wirkungskreis nicht mehr identisch ist, mit dem vorgegebenen Milieu des nunmehr zum Museumsobjekt gewordenen historischen Bauwerkes, erhält indessen makabre Züge, und wir geraten allzuleicht in das Fahrwasser einer überholten und unechten Romantik, die mitunter Merkmale eines schlechten Bauerntheaters aufweisen kann. Ähnliches gilt für die regelmäßige Vorführung folkloristischer Darbietungen. Volkstanz, Volksmusik, Tracht, Erzählung und letztlich die gesamte Volkskultur waren nie Selbstzweck, sondern dienten der Gestaltung, der Veredelung des menschlichen Zusammenlebens in den kleinen Gemeinschaften des bäuerlichen Daseins. Publikumswirksame Darstellungen aus dem Bereich der Volkskultur sind daher problematisch. Volkskunst läßt sich nicht mit den Maßstäben der städtischen Individualkunst, die auf Anerkennung und Kritik angelegt ist, vergleichen. Wo die Trägergemeinschaften für die alte Volkskultur verschwunden sind, wird die Darbietung alten Volksgutes meist unehrlich, sie verliert

să constituie cauzal un cadru adecvat și eficace pentru manifestări dedicate caracterului popular, dar numai atunci când sînt susținute de o comunitate, de pildă un ansamblu de tineri.

Dacă vechiul mod de trai țăranesc nu poate fi păstrat în exponatele muzeului nostru, atunci apare firească întrebarea prin ce mijloace ar trebui și s-ar putea realiza această reanimare. După părerea mea, o reanimare prin folosirea oamenilor e limitată. În schimb cei ce-au preluat acum gospodăriile și construcțiile în muzeul în aer liber stau în fața problemei unui fel viu de prezentare. Și cu asta ne întoarcem la amenajamentul interior și exterior al pieselor noastre muzeale.

El trebuie făcut cît mai apropiat de viață. Trebuie să fie veridic și real. Vizitatorul trebuie să rămînă cu impresia că locatarii casei tocmai au ieșit afară, la munca cîmpului sau la biserică, și că se pot întoarce din clipă în clipă. Lucrul acesta presupune ca aceste case să nu capete un caracter muzeal, ci fiecare încăpere să fie amenajată corespunzător cu necesitățile celor care au locuit în ea. Bucătăria să includă posibilitatea de a se găti și coace în ea în maniera tradițională. Odăile de locuit trebuie să dea impresia de „locuibile“, așa cum le foloseau vechii locatari, iar iatacele să redea veridic felul cum s-a dormit odinioară în ele. Același lucru e valabil și pentru clădirile gospodărești și pentru grajduri.

Dacă muzeul în aer liber vrea să redea felul cum s-a trăit pe vremea străbunilor noștri țărani, să arate cum s-a muncit, cum s-a gătit, s-a dormit, cum s-a aprins focul, cum și-a petrecut familia țăranescă o zi obișnuită sau sărbătorile, atunci trebuie în primul rînd păstrată măsura. La succesul dorit nu duce supraîncărcarea cu piese prețioase sau aglomerarea de obiecte fără îndoială valoroase din punct de vedere muzeistic. Dezvoltarea în muzeologie dovedește și în muzeele tradiționale năzuința spre claritate, spre selecționare, renunțîndu-se la o îngrămădire de valori desigur splendide, dar care împiedică o privire de ansamblu. Acest lucru trebuie să fie de la bun început evident pentru muzeul în aer liber. Doar vrem să prezentăm stări de fapt veridice, proprii majorității strămoșilor noștri. De aici rezultă că muzeul în aer liber trebuie să ofere o secțiune reprezentativă, evitîndu-se aglomerarea de obiecte minunate, dar care n-au constituit odinioară regula în casa țăranescă, ci au fost excepții. Asta nu ne va împiedica să expunem ici și colo cîte o piesă deosebit de frumoasă. Lucrurile de toate zilele trebuie însă să constituie regula, iar cele ieșite din comun excepția. Deși nu folosim pentru însuflețirea încăperilor nici oameni și nici

ihren wesentlichen Hintergrund, nämlich die Gemeinschaft, und artet in kommerzielle Bestrebungen aus. Ich bin mir im Klaren, daß es darüber unterschiedliche Meinungen gibt, dennoch sollte im Bereich der Freilichtmuseen auch darüber gesprochen werden. Allerdings könnte ich mir vorstellen, daß ein Freilichtmuseum fallweise einen brauchbaren und sinnvollen Rahmen für Veranstaltungen der Volkstumspflege abgeben kann, soweit diese noch von einer Gemeinschaft, etwa einer Jugendgruppe, getragen werden.

Wenn das alte bäuerliche Leben in unseren Museumsobjekten nicht bewahrt werden kann, so stellt sich naturgemäß die Frage, auf welche Weise soll und kann eine Belebung dann erfolgen. Meines Erachtens sind einer Belebung durch Menschen Grenzen gesetzt. Hingegen ist es die neue Aufgabe, die unsere Gehöfte und Bauwerke im Freilichtmuseum nun übernommen haben, die auch die Art und Weise einer lebendigen Gestaltung bestimmt. Und damit kommen wir zurück zur inneren und äußeren Ausstattung unserer Museumsobjekte.

Sie soll so lebensnahe wie nur möglich erfolgen. Sie soll wahrhaftig und glaubwürdig sein. Der Besucher soll den Eindruck erhalten, als seien die Bewohner des Hauses eben auswärts, etwa auf dem Feld bei der Arbeit oder beim Kirchgang, und sie könnten jeden Augenblick wiederkommen. Dies setzt voraus, daß die Häuser nicht musealen Charakter erhalten, sondern jeder Raum dem Bedürfnis seiner ehemaligen Bewohner entsprechend gestaltet wird. Die Küche soll die Möglichkeit einschließen, daß man nach althergebrachter Weise in ihr kochen und backen kann. Die Wohnräume sollten eben „wohnlich“ im Sinne ihrer ehemaligen Bewohner wirken, und in den Schlafräumen sollte man tatsächlich einen Eindruck gewinnen, wie man früher hier geschlafen hat. Sinngemäß gilt dies auch für die Wirtschafts- und Stallgebäude.

Wenn das Freilichtmuseum zeigen will, wie man in der Zeit unserer bäuerlichen Vorfahren gelebt, gearbeitet, gekocht, geschlafen, wie man Feuer gemacht und wie die bäuerliche Familie ihren Alltag verbracht oder ihre Feste gefeiert hat, dann gilt es vor allem Maß zu halten. Nicht die Überladung mit kostbaren Einzelstücken und die Anhäufung museal zweifellos wertvoller Gegenstände führt hier zum erstrebten Erfolg. Die Entwicklung in der Museologie zeigt auch in den herkömmlichen Museen den Trend zur Klarheit, zur Auslese, weg von der Anhäufung gewiß prächtiger, aber nicht mehr überschaubarer Werte. Dies muß für das Freilichtmuseum von Anbeginn eine Selbstverständlichkeit sein. Wollen wir doch glaubhafte Situationen zeigen, die der Mehrheit unserer Vorfahren angemessen waren. Daher gilt es im Freilichtmuseum einen repräsentativen Durchschnitt darzustellen und der Ansammlung von Prachtstücken, wie sie ehemals im Bauernhaus ja nicht die Regel, sondern die Ausnahme waren, aus dem Wege zu gehen. Das wird uns nicht davon abhalten, da und dort auch ein besonders schönes Stück auszustellen. Das Alltägliche sollte jedoch die Regel, das Besondere die Aus-

păpuși, totuși spațiul destinat foștilor locatari ai casei trebuie utilizat în mod judicios, adică trebuie evitată supraîncărcarea camerelor cu obiecte de inventar. Într-o odaie cu vatra deschisă din Alpii răsăriteni, sau într-o cameră țărănească din regiunea muntoasă trebuie să încapă cu ușurință 15—20 de persoane. Chiar și din aceste motive trebuie evitată o supraîncărcare a încăperilor, și curajul de a menține o parte a lucrurilor în depozitul muzeului în aer liber constituie o virtute, la fel ca la orice alt muzeu.

Întreaga muncă și toate eforturile pe care le comportă organizarea unui muzeu în aer liber, care au putut fi arătate aici doar în linii mari, nu trebuie să fie remarcată de vizitatorii muzeelor noastre în aer liber. Da, cu cât planul nostru va fi dus la îndeplinire cu mai mult succes, cu atât va fi mai puțin vizibilă pentru vizitatorii noștri munca anevoioasă și plină de migală pe care am efectuat-o. De fapt munca celor care se ocupă cu organizarea muzeelor în aer liber se orientează după acest principiu, care cere multă abnegație. În schimb bucuria și entuziasmul oamenilor ce caută într-un muzeu în aer liber un impuls, o instruire și chiar și o destindere, constituie cea mai frumoasă recompensă pentru toți cei ce pot contribui la realizarea unui asemenea muzeu.

nahme sein. Obgleich wir zur Belebung der Räume weder Menschen noch Puppen verwenden sollen, so muß doch der den ursprünglichen Hausbewohnern zugedachte Raum optisch ausgespart werden, das heißt, die Räumlichkeiten dürfen keine Überladung durch Inventar erfahren. In einer ostalpinen Rauchstube oder in einer alpinen Bauernstube müssen beispielsweise gut 15 bis 20 Menschen Platz finden. Überladungen in den Räumen sind daher schon aus diesen Gründen zu vermeiden, und der Mut zum Depot ist im Freilichtmuseum, wie in jedem anderen Museum auch, eine Tugend.

Von all der Arbeit und den Bemühungen, die der Aufbau eines Freilichtmuseums mit sich bringt, und die hier nur skizzenhaft angedeutet werden konnten, sollen die Besucher unserer Freilichtmuseen nichts merken. Ja, je besser unser Vorhaben gelungen ist, desto weniger wird unsere mühevollen Kleinarbeit für unsere Besucher erkennbar sein. In der Tat orientiert sich die Arbeit der Erbauer von Freilichtmuseen nach diesem etwas entsagungsvollen Maßstab. Indessen ist die Freude und Begeisterung der Menschen, die in einem Freilichtmuseum Anregung, Belehrung und wohl auch Erholung suchen, der schönste Dank für alle, die an der Verwirklichung eines solchen Museums mitwirken dürfen.